

Золота гора, або я тебе вирятую

Іван Бороздна

(українська легенда)

Була година лихоліття. Бурхливим потоком ішли шведи на Русь православну. Тоді й Україна, моя Вітчизна, колишня жертва воєнних розрух, давня страдниця за святу справу, не вбереглася від злигоднів. Вона пам'ятала свого Богдана і не знала, що крамольний гетьман, який піднісся був на найвищий щабель почестей і влади, гордо замислював перемінити булаву свою на скіпетр. Та ледве універсал Мазепи із табору під Симеонівкою пролунав на Україні, ледве чутки про наближення запрошених ним шведів розлетілися від стародавніх стін Новгород-Сіверського до далеких кресів південної України, войовничі серця козаків запалали помстою.

Хай же буде благословен тлін ваш, далекі витязі України! Не байдужими очима дивляться правнуки на мовчазні, але красномовні пагорби, під якими шляхетні кості ваші, перемішавшись із кістками суперників, прийняті були до обіймів землі – спільної неньки!

Приємно провідувати ці славетні могили і весняної пори, коли вони яскраво зеленіють, і взимку, коли сніги загортають їх пухкою габою, а верхи могил височіють, мов чола дідуганів-очевидців минулого.

В непроглядних лісах села Вороб'ївки, неподалік від Новгород-Сіверського, бовваніє і донині одна із таких могил, оточена неосяжними яругами: з дна їхнього піднімаються велетенські сосни, що ледве сягають вершин могили, а в підніжжі його дзюрчить узруївська срібновода криниця. Старі люди кажуть, що в цьому місці були колись розбійницькі схрони, що ховалися в нетрях лісу, як у неприступній фортеці. Там-то й об'явилися товпища шведів. Хто їх переможе в такому страшному, сливе зачарованому місці?

Та ось на світанку із-за гори, що прилягала до Вороб'ївського бору, насунулась якась густа хмара. "Чи то не царське військо, чи не козаки реєстровії, або компанійці?" – міркували перехожі, але не вгадали. З берегів Дес-ни, Унечі і Ваблі, з різних сіл і хуторів потяглися валки селян, що були озброєні абичим. І, покинувши родини на Божу волю, розсипалися на всьому терені, готові разом із військом пригостити вогнем та мечем липових союзників. Даремно ті говорили їм: "Ми ваші, а ви наші!", даремно посланці Мазепи намагалися вгомонити несподіване хвилювання. Розлючена вольниця, мов небесная кара, губила шведів без жалю то в лісах, то на дорогах. Що ж міг учинити гетьман зі своїми прихильниками? Голос народу – голос Божий.

Наче покликаний у свідки земних тривог, місяць виглядав із-за хмари і світлими очима озирає сотні дві козаків, що спинилися коло узруївської криниці. Поміж ними виділявся вродою їхній отаман. Чорні, як смола, очі й волосся відповідали смаглявому кольору обличчя, яке відсвічувало українською лагідністю і шляхетністю. Мовчки він

крокував туди й сюди, або, спершись на шаблю, уважно розглядав обрій. Нерідко сльози зблискували на його довгих віях, та він, намагаючись приховати свою тугу від товаришів, бадьоро давав команди.

- Щось не видно клятих нехристів, - говорив він комусь. - Кишать собі, наче змії у Вороб'ївській пущі, та тільки дратують нас надаремне! Скорше б уже на життя чи на смерть змірятися з ними.

- Правду кажеш, Хомо, - відказував його співрозмовник, - всім уже надокучила шведська хитрість. Троє діб волочимося даремно, може, хоч цієї ночі пофортунить. Не журися, Хомо, так. Чи ти маєш щось потаємне на серці? Признайся лучче товаришам. Ми у всьому тобі віримо, тому й вибрали на отамана. Повір же й ти нам свою журбу, то, дасть Біг, і повеселієш.

- Тяжко мені говорити вам, чесне товариство, про своє горе, але хай буде по-вашому. А ви ж мене не згадуйте поганим словом, коли згину у нинішнім бою. Слухайте ж, скажу вам усю правду... Ще замолоду припала мені до серця козачка Докія, що жила біля нашого хутора. Чепурна така дівчина! Вона мене теж покохала. Бувало, і гуляємо разом, і пустуємо, і пісні співаємо. Діло було дитяче, ніхто нам не перечив. А як котрогось дня, траплялося, що ми з Докією не бачимось, так у обох у нас серденько і занедужає! Ото вже і я підріс, і вона розцвіла, мов маків цвіт. Ще сильніше ми стали одне одного любити, хоч ані я своєму батькові, ані вона матері не сміли в тім признатися.

Виповнилося мені сімнадцять літ, а батько мій, старий удівець, не те щоб потурав мені, а навпаки, почав тримати мене суворо, та так, що Боже борони! Працюю, бувало, від ранньої зорі до ночі і, коли не вирвусь якось, перелізши через пліт, на вечорниці, то й ніде мені побачиться з Докією. Але прийшов і Петрів день. Стали куматися добрії люди: гулянки пішли по селах такі, що ніхто не встоїть. Дівчата повели танки. А між ними краща од усіх таки моя Докія. Солодше ніхто не співав, а як до гопака доходило і піде вона, бувало, в танець із ловким парубком, то й діди старі, дивлячись на неї, помолодіти б хотіли, та ба! А й з наших братів молодиків не всякий пасував був Докії, а діди й поготів! Мого батька, хоч його всі звали лежнем, якийсь лукавий витяг на вулицю. Став він вітатися з Докійчиною матір'ю, а там слово за словом - у шинок. Почастував, як прийнято, от вони й покупились. Ну, думаю собі, тепер же мені привілля буде любитися з моєю Докією. Аж ні! Мій хитрий старий заївся на мене ще гірше: і в ліс посила, чи ти хочеш, чи ні, і орати велить через силу, і за наймитом приглядати. Проклинав я уже все на світі, та як згадаю, було, свою Докієчку, її очка ясененькі, косу чорно-шовкову та губки коралеві, то й працювати мені легше, а душа і стрибає од радощів!

"Хитрий ти, старий, - думаю собі, - та і я ж не з лопуцька!" Підмовив я Докійчину челядину та й став перешіптуватися із моєю таячкою.[26] Раз вона й сказала мені зі сльозами: "І на мене чогось мати з-під лоба дивиться. Вчора, як ото ідучи з обідні, я тобі вклонилася, вона мало не прибила мене, приказуючи: "От тобі, бісова дочко, за Хому!" - "Не журись, моя кралечко, - відказав я, - материн гнів, що Божий гнів: їй

поклонись, а Богу помолись, то все й уладиться".

От так я втішав мою любу, а того й не знав, що біда була за спиною. Раз умовив я парубків їхати за мене орати, а сам прокрався серед білого дня до Докії на пасіку, що покійний батько її заложив був у ялиновім гайку. Там уже ми з Докією досита наговорилися, та тільки нічого більше: була вона така соромлива, що й поцілувати себе не дозволяла! От ми разом і придумали признатися у всьому старим своїм і просити у них благословення... Заплакала моя мила гіркими сльозами, коли треба нам було розлучатись. Попрощалися ми, та й поїхав я у поле до праці, працюю, працюю, а все тільки й думки, що як би то з батьком перебалакати. Вернувся я додому, коли вже смеркло, батька вдома не було, пішов на якіїсь хрестини, чи що. Був я змучений та й заснув не діждавшись. Уранці теж не довелося мені з ним поговорити, бо мусив знову їхати з парубками в поле. Ото ми вже полуднувати сіли, коли мені зпотребилося навідати ще інших хлопців, що орали версти за три. Я сів на свого вороного і помчав, як стріла. На Десні я спинився, щоб коня напоїти. Кінь стомився у спеку, я пустив його попасом, а сам сів на березі й задивився на ріку. Коли це озираюся – біжить хтось до мене. Став я приглядатися, а це – Докія! Кинувся я навперейми, а вона бліда, з розпущеною косою, страшна, не чуючи мого доброго слова, крикнула не своїм голосом: "Прощай, милий! Просватала мене моя матінка за твого батька окаянного! Та не так станеться, як він думає! Прощай! Не забувай мене і бувай здоровий, а потрапиш у біду, то я тебе вирятую!" І з тими словами бух у воду – і зникла. Я скочив за нею, але бистрина з такою силою потягла бідолашну, що я не зміг її врятувати. Рибалки мене самого виловили напівмертвого та й одвезли до батька.

А він не став мене жаліти чи спочувати мому горю, а прокляв мене й вигнав з хати. Ще й усім розголосив, начебто я сам і втопив Докію...

Хома заплакав. Та й у товаришів його навернулися сльози.

– Що ж мені робити було, люди добрі, – зітхнув він, – з тою бідою своєю, з батьківським прокляттям?... Хотів, було, руки на себе накласти, та подумалось: а що, як і Бог прокляне мене, що тоді станеться? Помолився я Йому гарячою молитвою, поплакав, скільки сил було, та й подався в січі кривавії зі шведами. В бою згинуті не гріх, думав я, але кулі тільки дзижчали круг мене. Був я під Пропойськом, і під Батурином, коли Меншиков спустошив його і вирізав до ноги, але смерті ніде не знайшов... Чекаю тепер битви, як манни небесної, а Докія чекає мене на тім світі.

Він замовк, тяжка сльоза скапнула на землю, а срібний промінь місяця перетворив цю сльозу алмазну й таку чисту, яких рідко коли пролито було з часів гріхопадіння. Раптом щось зашелестіло в ліску і з'явилися вороги. Наші зготувалися до діла. Хома витязем літав на коні перед молодцями, підбадьорюючи їх та ведучи до ворожого стану. І почалася січа нещадна. Та куди було нашим розбити таких сильних суперників? Зопалу не роздивилися, скільки того ворога, а його сотні за сотнями із хашів вискакують. Крик, вереск, дзенькіт шабель, стрілянина розривають повітря і вже повно трупів розметано по полю. Шведи, очевидячки, тріумфують, але й наші не ослабли духом і не ганьблять іще родової слави українців. Раптом, наче відтручені чародійною

рукою, вони відступають: Хома думає вже, що він з товаришами збожеволів, та й дивиться вперед... А там якась жінка в білому як сніг покривалі бистріш блискавиці біжить круг ворожого стану. От вона перетворилася в якогось невиданого звіра і знову оббігла ворога, а то знов стала жінкою і ще раз зробила те саме. Ніхто не міг її добре роздивитися. Остовпівши од жаху, наші гляділи на диво і не вірили очам своїм. Дивна жінка підбігла до Хоми, зазирнула йому в обличчя ясным поглядом і сказала йому знайомим голосом:

– Я тебе вирятую! – та й щезла.

Миттю серед ворогів піднявся галас, крик, шум. Вони всі очамріли: кинулися одне на одного, ріжуться, стріляються, риють круг себе ями, кидають туди зброю – гармати, рушниці, шаблі, запорпують золото й інші дорогоцінності, насипають над ними велетенську могилу і, проказавши закляття, щоб ніхто не міг скористатися тим багатством, піддаються козакам, що налетіли на них вихором.

Хому і в цій січі пощадили мечі та кулі, а далі і з-під Полтави, хоч і вкритий ранами, але живим повернувся на батьківщину, де суворий батько, покаявшись, пробачив і прийняв відважного сина.

Минуло століття, іде друге. Війна зі шведами одійшла в історію, але простий народ біля Новгорода-Сіверського не тільки вночі, але і вдень не сміє наблизитись до могили, що зветься Золотою Горою. Діди з роду в рід переказують про неї цю оповідь, а в околах села Вороб'ївки досі живуть чутки, що кожної півночі підводяться з могил своїх загиблі шведи і жорстоко січуться одне з одним, а біля самої гори чути пронизливі крики й стогони вмираючих, іржання коней, бряжчання зброї, і яскраві вогні зблискують у лісовій хащі, де було шведське становище.